

خانواده کودک & خواندن

پدران و مادران گرامی: _____

سازمان مسلسل متحد سال ۱۹۹۴ میلادی (۱۳۷۳-۱۳۷۲) را سال جهانی خانواده اعلام کرده است. در همین ارتباط دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان (IBBY) نیز با طرح شعار "خواندن با خانواده" کلیه فعالیتهای خود را برای شکل‌گیری عادت به خواندن در میان کودکان، بر روی نهاد خانواده متمرکز ساخته است. زیرا یکی از سرچشمه‌های عادات و رفتارهای نیک و بد انسان خانواده است، و عاداتی که در خانواده شکل می‌گیرد همواره در طول حیات آدمی با او خواهد بود.

حال اگر از فرزندانمان انتظار داریم انسانهایی آگاه، آزاد، توانمند، متکی به نفس و مسؤول بار بیایند، باید همه تلاش خود را متوجه ایجاد عادت‌های در آنها بکنیم که ایشان را در برابر هر نوع تعصب، جزم‌اندیشی، انفعال، بی‌تفاوتی و حاشیه‌نشینی که آفات زندگی انسان اندیشه‌ورز است، مجهز سازد. یکی از این عادت‌ها، عادت به خواندن است.

تلاش نوشته حاضر آن است که با طرح مسأله، نقطه شروعی باشد برای توجه به خواندن در خانواده، زیرا براساسی "جهان از آن کسانی است که می‌خوانند".

"جهان از آن کسانی است که می‌خوانند"

شعار روز جهانی کتاب کودک

۱۹۹۴ (۷۳-۱۳۷۲)

از سوی

دفتر بین‌المللی کتاب برای نسل جوان

آشنایی با ادبیات کودکان و نوجوانان

خواندن نوعی سهیم شدن در اطلاعات، آگاهیها و تجربه‌های دیگران است. کتابها که حاصل اندیشه و افکار و ابداعات انسانهای فرهیخته و متفکر جامعه هستند وسیله این سهیم شدن را برای انسان فراهم می‌آورند. کودکان به دلیل تفاوت در تجربه، تفاوت در

توانایی درک و خواندن و تفاوت در تمرکز حواس به کتابهایی احتیاج دارند که بتوانند پاسخگوی نیازها و علایق گوناگون آنها باشد. قبل از ظهور پدیده‌ای به نام کتاب کودک هم کودکان، محروم از سهیم شدن در دستاوردهای بشری نبوده‌اند. پهنه ادبیات شفاهی پاسخگوی نیاز آنان به دانستن، کشف کردن و سهیم شدن بوده است. بدون کتاب هم کودکان می‌توانند از طریق تجربه‌های عملی زندگی، بیاموزند؛ اما عمر انسان اجازه نمی‌دهد خود همه چیز را از طریق تجربه مستقیم کسب کند و آنچه را نیز که از طریق ارتباط شفاهی از دیگران کسب می‌کند، ناپایدار و غیر موثق می‌یابد. در اینجا است که اهمیت کتاب خاص کودکان مشخص می‌شود. البته باید خاطر نشان ساخت که کلیه آثاری را که در قالب کتاب در اختیار کودکان و نوجوانان قرار می‌گیرد به مفهوم اخص کلمه نمی‌توان ادبیات خواند، زیرا آثار مربوط به کودک هم باید محصول خلاقیت و جوشش درونی هنرمند باشد تا هرگاه توانست با ویژگیها، تواناییها و نیازهای کودک و نوجوان هماهنگ شود، ادبیات کودکان و نوجوانان به شمار آید.

پس در واقع کودکان و نوجوانان با دو دسته کتاب روبرو هستند، دسته‌ای که به معنی اخص کلمه ادبیات است و دسته دیگر آثاری هدفمند و برنامه‌ریزی شده که خواندنیها تلقی می‌شود. هر دو دسته اگر خوب تهیه شده باشند، در برنامه خواندن کودکان و نوجوانان جای مخصوص به خود را دارند. کودکان و نوجوانان کتابهای درسی خود را نیز می‌خوانند، ولی بین خواندن موظف و خواندن آزاد تفاوت بسیاری وجود دارد. در خواندن موظف کودک به دلخواه

صیقل دادن عواطف و احساسات انسانی را شعر به عهده دارد. بخصوص که کودک ما در سرزمینی زندگی می‌کند که شعر مهمترین قالب ادبیات محسوب می‌شود.

کنجکاویهای خام و خودانگیخته کودکان و نوجوانان به کمک کتابهای علمی بخوبی جهت داده می‌شود. این کتابهاست که به آنها شهامت تجربه کردن و شناختن محیط طبیعی را می‌دهد. آنگاه که کودک روحیه اجتماعی پیدا می‌کند و مایل است درباره مردم و اجتماع بیشتر بداند کتابهای دانش اجتماعی او را هدایت می‌کند. کتابهای تاریخی و جغرافیایی مفهوم زمان و مکان را برای او باز می‌کند و از طریق کتابهای مردم و سرزمینها با اقوام و محیطهای اجتماعی و فرهنگهای گوناگون آشنا می‌شود و می‌آموزد که باید در میان خانواده بزرگ بشری با حس همدردی و تفاهم زندگی کند.

نقش هنر در تعالی انسان برکسی پوشیده نیست. بخصوص در سنینی که کودک زمینه‌های گوناگون استعداد خود را بروز می‌دهد، کتابهای هنری شناخت او را در زمینه‌های گوناگون بالا می‌برد و به پرورش حس زیبایی شناسی و درک هنری او کمک می‌کند.

کودکان و نوجوانان به فراخور سن و فراغت خود به بازی می‌پردازند و بازی عامل سازنده‌ای در پرورش جسم و اندیشه آنان است. کتابهایی که درباره بازی و سرگرمی نوشته شده است اولاً دایره فعالیت‌های آنها را متنوع‌تر می‌کند و در نتیجه آموخته‌هایشان را غنی‌تر می‌سازد، ثانیاً بین فعالیت‌های جسمی و ذهنی آنها توازن برقرار می‌کند و اوقات فراغت آنان را به ساعاتی پرثمر و مفید مبدل می‌کند.

در جست و جو برای یافتن فلسفه زندگی و

نمی‌تواند کتابی را انتخاب کند و کتابی را کنار بگذارد، یا از پاسخ به پرسشهای مربوط به آن طفره برود؛ بلکه باید همه قسمت‌ها را بخواند و با آمادگی کامل خود را در معرض ارزشیابی قرار دهد. حال آنکه در خواندن آزاد، دلخواه کودک از اهمیت برخوردار است. اوست که براساس نیازها و علایقش موضوعات مختلف را برمی‌گزیند و با آهنگ دلخواه خود آن را می‌خواند، بی آنکه لازم باشد آموخته‌های خود را در معرض ارزشیابی قرار بدهد. پس کتابهای غیردرسی کودکان در واقع پاسخگوی نیاز خواندن آزاد آنهاست.

حال بهتر است بینیم انواع کتابهای کودکان چگونه می‌تواند پاسخگوی نیازهای آنان باشد. کودک با شنیدن و خواندن افسانه‌های شگفت‌انگیز، تخیل خود را پرورش می‌دهد، نیرویی که بدون آن انسان هرگز موفق نمی‌شد به چنین پیشرفتهایی نایل آید. همه ابداعات بشر ابتدا به صورت یک رؤیا و تخیل در اندیشه انسانی شکل گرفت و سپس به واقعیت بدل شد.

از سوی دیگر این افسانه‌ها به کودکان فرصت می‌دهد تا از طریق همانند شدن با قهرمانان این قصه‌ها، غم و شادی، امید و ناامیدی، خشم و مهربانی، امنیت و بی‌پناهی و شکست و پیروزی و بسیاری تجربه‌های دیگر را لمس کنند.

آنگاه که کودک به شناختن خود و جایگاهش در میان سایر انسانها روی می‌آورد، داستانهای واقعی مانند آینه‌ای در برابر او قرار می‌گیرند و به او کمک می‌کنند تا ابعاد شخصیت خود را بشناسد و ارزیابی درستی از روابطش با دیگران به عمل آورد.

چگونگی انتخاب کتاب مناسب

انتخاب کتاب خوب و مناسب برای کودکان و نوجوانان مانند انتخاب هرپدیده دیگری نیازمند شناخت و دقت کافی است. همان‌طور که در انتخاب اسباب‌بازی برای کودکان دقت می‌کنیم که متناسب با روند رشد جسمی و ذهنی آنها بوده، ساختار آن برای کودک خطر آفرین نباشد، یا در هنگام انتخاب پوشاک برای او، راحتی، دوام و زیبایی را ملاک قرار می‌دهیم، در انتخاب و تهیه کتاب هم باید چنین دقتی را به کار ببندیم. زیرا این باور که "هرکتاب به یک بار خواندنش می‌ارزد"، در عصر فوران منابع و مجراهای گوناگون اطلاع‌رسانی و امکانات متنوع برای پرکردن اوقات فراغت که انسان را بیش از همیشه به طرف گزیده خواندن می‌برد، باوری ناصحیح است.

کودکان و نوجوانان به کتابهایی احتیاج دارند که جذاب، عمیق و شیرین بوده، با تجربه‌ها، نیازها، علایق و تواناییهای آنها هماهنگ باشد. همچنین وسیله‌ای باشد برای شناخت خود، محیط طبیعی و اجتماعی‌شان و پاسخهایی باشد برای کنجکاویهایی خودانگیخته و آرمانهای بلندپروازانه آنها. خوراکی باشد برای تخیل سرشار و سیال آنان، بر وسعت تجربه‌های آنها بیفزاید، به آنها لذت خواندن و عمیق شدن را ارزانی دارد و سرانجام لذت را به علاقه و علاقه را به عادت مبدل سازد.

چنین کتابهایی فراوان نیست. ما باید آنها را بیابیم. از میان صدها کتاب کسل‌کننده که کودک را به کلاس درس می‌برد و آنها را با همان

درونی کردن ارزشهای اخلاقی کتابهای دینی می‌تواند زمینه‌ساز و تفکر برانگیز باشد.

و آنگاه که بخصوص نوجوانان به دنبال الگوهایی برای زندگی خود هستند زندگینامه انسانهای وارسته، فرهیخته و تلاشگر که در طول تاریخ وبه پهنه گیتی زیسته و در راه رسیدن به هدفهایشان کوشیده‌اند، نوجوانان را به این باور رهنمون می‌شود که براستی جوهر حیات آدمی کار و تلاش است و هیچ‌گاه نتیجه تلاش انسان بی‌ثمر نمی‌ماند.

نشانه‌های هشدار دهنده، بازدارنده و گاه تشویق کننده‌ای که پیوسته از پدر، مادر، مربی و رسانه‌ها دریافت می‌کند، هدف می‌گیرد یا آن کتابهایی که سطحی است و به جای پرداختن به نیازها، هوسهای کودکان را دامن می‌زند و به جای اینکه آنها را با زندگی و هرآنچه در آن است آشنا سازد، آنان را از زندگی دور می‌کند و معیارهای غلطی را به آنها القا می‌نماید و سرانجام با تخریب ذائقه آنها ساده‌اندیشی را رواج می‌دهد و آب‌گل‌آلودی است برای تشنگانی که زلالی را طلب می‌کنند. اما چگونه می‌توان این کتابها را یافت؟ در کتابفروشیها و روی بساط روزنامه فروشیها دهها کتاب رنگارنگ هست که کودک را جذب می‌کند. چگونه در فرصت کوتاه چند دقیقه‌ای می‌توان ارزشهای کتاب را بازشناخت؟ دشواری کار در همین جاست.

ابتدا خانواده باید اطلاعات خود را درباره ادبیات کودکان گسترش دهد و با مطالعه کتابها و مقاله‌ها، قدرت تشخیص سره از ناسره را در خود تقویت کند. مگر در انتخاب مواد غذایی، پوشاک، اسباب‌بازی و بسیاری چیزهای دیگر سعی نمی‌کند با بالابردن شناخت خود به انتخاب درست برسد؟

باید از مشورت مؤسسه‌ها یا کارشناسانی که کارشان ارزیابی کتابهای کودکان است بهره بگیرد و از فهرستهایی که به توسط این مؤسسات انتشار می‌یابد در امر انتخاب کتاب سود جوید. به بخشهای معرفی کتاب در روزنامه‌ها و سایر نشریات مراجعه کند و دست کم از محتوای کتابها آگاه شود. در انتخاب کتاب بیش از هر چیز به علائق کودکان و نوجوانان و تفاوت‌های فردی‌شان توجه کند. هیچ کتابی

برای همه نمی‌تواند خوب باشد. لذا بهتر است به آنها نیز حق انتخاب داده شود تا از میان چند کتاب خوب آن را که بیشتر می‌پسندند انتخاب کنند.

ظاهر کتابهای کودکان هم در غالب اوقات نمایشگر درونمایه آنهاست. تصویرهای خوب و هنرمندانه، صفحه‌بندی مناسب، استفاده از حروف خوب، صحافی تمیز و جذاب نشان از اهمیتی است که پدیدآورنده برای کودکان قائل بوده است. گرچه در این مورد استثناهایی هم وجود دارد.

گاه اعتبار ناشر نیز می‌تواند نقطه اتکای والدین باشد، اما باید توجه داشت که هرگز نباید چشم بسته خود را به ناشر سپرد، هر چند از شهرت خوبی برخوردار باشد.

البته لازم به تذکر است که مشکلات گوناگونی وجود دارد که مانع دنبال کردن برنامه مستمر و سازمان یافته برای ایجاد عادت به مطالعه است. شرایط دشوار اقتصادی امروز خانواده را به سمتی سوق داده که ناچار است از بسیاری مخارج که ضروری هم به نظر می‌رسد به نفع مسائل ضروری‌تر چشم‌پوشی کند. کتاب کودک خصوصاً کتابهایی که با استفاده از کاغذ مرغوب، چاپ خوب و رنگی منتشر می‌شوند، بسیار گران است. اکثر مدارس نیز فاقد کتابخانه است و نظام آموزشی، خواندن کتابهای غیر درسی را به هیچ وجه تشویق نمی‌کند. کتابخانه‌های عمومی قادر نیستند جمعیت جوان کشور را زیر پوشش خدمات خود قرار بدهند، برنامه‌های تلویزیونی، انواع بازیهای الکترونیکی و ویدئو ساعات فراغت کودکان و نوجوانان را به خود مشغول داشته است. با همه اینها خانواده باید با این ایمان که کسب عادت به

در همهٔ فرهنگها وجود دارد و بی آنکه معنای کلمه‌ها اهمیت داشته باشد بر پایهٔ اصوات هر زبان بنا شده است، به آنها کمک کنیم تا صداها را که پایه‌های زبان مادری‌شان را تشکیل می‌دهد، درک کنند.

۴- زمانی که تخیل آنها قوت می‌گیرد و شروع به خیالپردازی و همزاد پنداری می‌کنند، پهنهٔ قصه‌های شگفت‌انگیز قومی را به روی آنها بگشاییم و بدین وسیله پیوند آنها را با فرهنگ سرزمینشان مستحکم سازیم و نیروی تخیل آنها را پرورش دهیم.

۵- زمانی که اولین نشانه‌های تفکر کودکانه در آنها ظاهر می‌شود، می‌پرسند و می‌خواهند بدانند، کتابهای تصویری را که ممکن است به صورتهای گوناگون به شکل‌گیری تفکر آنها کمک کند وارد زندگی ایشان کنیم. در برابر کتابهای تصویری تردید نکنیم. همیشه متن، انتقال دهندهٔ اطلاعات و آگاهی نیست. کتابهای

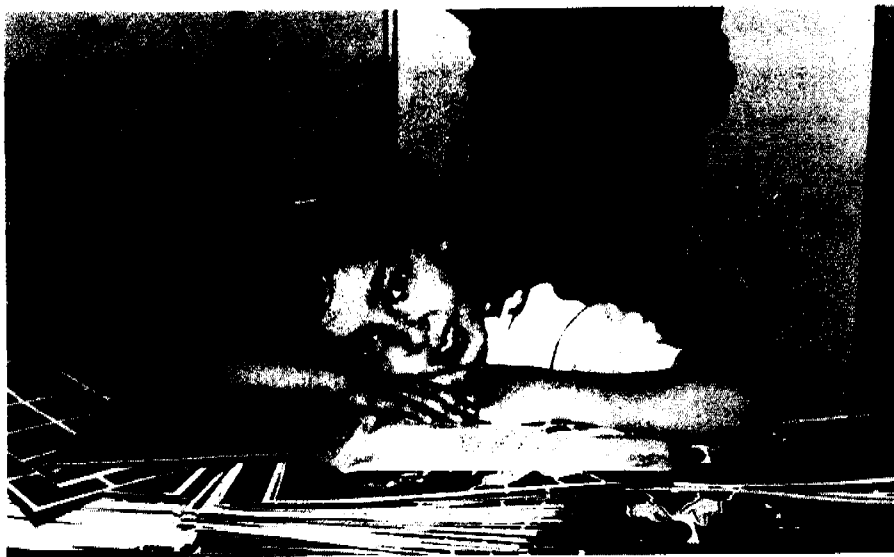
مطالعه در تمام عمر به فرزندانش کمک خواهد کرد، راههای مبارزه با مشکلات را بیابد.

راههای ایجاد عادت به مطالعه

۱- باید از گهواره با لالایی آغاز کنیم و گوش فرزندانمان را با این اولین شکل ادبیات که انتقال دهندهٔ محبت و ایجاد کنندهٔ احساس امنیت است، نوازش دهیم.

۲- آنگاه که فرزندانمان نیازمند کسب تجربه‌های حسی و حرکتی هستند از پهنهٔ بازیهای عامیانه که همراه با ترانه و کلام است سود بجوییم، زیرا این بازیهای قومی که ریشه در ادبیات دارند هم جسمشان را پرورش می‌دهد و هم موسیقی کلام را درجانشان می‌نشانند.

۳- با آغاز تمرین زبان‌آموزی که ابتدا با شناخت آواها همراه است با اشعار آهنگینی که

عمومی سعی کنیم کودکان را در یک کتابخانه عمومی عضو کنیم، چرا که با توجه به قیمت کتاب ممکن است نتوانیم برای همیشه خرید کتاب را به آن میزان که نیاز کودکانمان را برآورده سازد به عهده بگیریم. از طرف دیگر عضویت در یک کتابخانه، تجربه در جمع حاضر شدن و بحث و گفت‌وگو کردن در باره کتاب را برایشان تأمین می‌کند.

۱۰ - تلاش کنیم از طریق فعالیت در انجمن اولیا و مربیان به کتابخانه مدرسه فرزندانمان نیز سر و سامان بدهیم و با گفت‌وگو با آموزگاران و مسؤولان مدرسه ساعتی را به عنوان ساعت مطالعه در برنامه درسی آنان وارد کنیم.

۱۱ - با مشارکت سایر والدین در مجتمع مسکونی، در محله و درین اقوام، نهضت کتابخوانی را برپا داریم و در فعالیتهای کتابخوانی فرزندانمان، دیگران را نیز سهیم سازیم.

۱۲ - فرزندانمان را به دیدار فیلمهایی که از روی شاهکارهای ادبیات کودکان و نوجوانان

تصویری خوب در ارتباط با کودکانی که هنوز خواندن را نیاموخته‌اند بسیار قویتر از کتابهای دیگر عمل می‌کند. کودک ابتدا تصویرها را می‌خواند و برای خود تفسیر می‌کند تا بعد بتواند با متن نیز چنین کند.

۶ - سعی کنیم بین تمام فعالیتهای زندگی کودکان جایی را هم برای خواندن باز کنیم.

۷ - در اولین سالهای مدرسه که شوق خواندن وجود دارد دست‌کم برای آنها یک مجله خوب و مناسب انتخاب کنیم تا بنابر توالی زمان انتشار، برای مطالعه آن روزشماری کنند و پس از پایان انتظار، آن را با لذت بخوانند.

۸ - ضرورت زندگی امروز سبب شده کودکان همراه بزرگسالان به همه جا سرریزند. کتاب فروشها و نمایشگاههای دائمی و فصلی کتاب را هم به فهرست مکانهای خود اضافه کنیم و به آنها اجازه بدهیم در میان کتابهای بی‌شمار و گوناگون سیر کنند و سرانجام با کمک ما کتابهای مناسب خود را برگزینند.

۹ - با وجود وضع نامناسب کتابخانه‌های

ارزشهای با هم خواندن

۱- وقتی بزرگسالان با راحتی و زیبایی کتاب می‌خوانند، کودک ضمن اصلاح اشکالات خواندن خود، خواندن را عملی لذت بخش و آسان تلقی می‌کند و خود به انجام آن تشویق می‌شود.

۲- خواندن کتابهای کودک سبب حصول تجربه‌های مشترک می‌شود و زمینه را برای تفاهم بیشتر فراهم می‌آورد. ضمن آنکه بزرگسالان را که به دلایل گوناگون از دنیای ذهنی فرزندانشان دور شده‌اند با واقعیت‌های وجود آنها آشنا می‌کند.

۳- تلویزیون و ویدئو سبب شده‌است که فرصت باهم بودن از خانواده گرفته شود و اوقات فراغت خانواده درکنار هم ولی جدا از هم بگذرد. خواندن با جمع خانواده فرصتی برای گفت و گو و نزدیک شدن به هم را فراهم می‌آورد.

۴- خواندن با هم به پدران و مادران این امکان را می‌دهد تا موضوعهایی را که به دلایل گوناگون رغبت فرزندانشان را بر نمی‌انگیزد برای آنها مطرح کنند.

لازم به تذکر است که خواندن با خانواده نباید همیشه به توسط بزرگسالان صورت بگیرد. می‌توان برای آن نوبتی در نظر گرفت تا هرکس در طول روز هر مطلب خواندنی جالبی پیدا کرد در لحظاتی با دیگران سهیم شود. در این روند والدین که خود از سطح سواد محدودی برخوردارند و یا بی‌سواد هستند بیشترین سود را می‌برند، چرا که به بهانه با هم خواندن می‌توانند هم دایره اطلاعات و

ساخته می‌شود ببریم و در باره تفاوت‌های فیلم و داستان با آنها به بحث و تبادل نظر پردازیم.

۱۳- در مورد استفاده بی‌رویه از تلویزیون، ویدئو و بازیهای کامپیوتری سختگیر باشیم و اجازه ندهیم تمام اوقات فراغت فرزندانمان را به خود اختصاص دهند.

۱۴- و سرانجام آخرین و شاید مهمترین نکته این که با فرزندانمان در خواندن سهیم شویم و در باره ارزشهای آثار به بحث و گفت‌وگو پردازیم و به آنها کمک کنیم که دید انتقادی پیدا کنند و خود را یکسره به خواننده‌هایشان نسپارند.

هرگاه جنبهٔ تحمیلی پیدا کند تمام ارزشهای خود را یکباره از دست می‌دهد. لذا هیچ‌گونه برنامه‌ای نباید به کودکان و نوجوانان تحمیل شود. تنها می‌توان به راههایی اندیشید که آنها را به خواندن ترغیب کند و سرانجام خواندن را به صورت پاداشی درآورد که در برابر سایر تلاشهای روزانه دریافت می‌دارند.

معلومات خود را گسترش دهند و هم به این وسیله به فرزندان نشان نزدیکتر شوند. اینها نمونه‌هایی است از فعالیتهایی که می‌توان برای باهم خواندن برنامه‌ریزی کرد. مسلماً راههای بی‌شمار دیگری هم هست که از طریق تجربه کشف خواهد شد. سخن آخر اینکه مطالعه با همهٔ مفید بودن

فهرست منابع پیشنهادی

- اوراجایستر، توردیس. نقش کتابهای کودکان در همسازی کودکان معلول...، ترجمهٔ ثریا قزل‌ایاغ. تهران: شورای کتاب کودک، ۱۳۶۲.
- چمبرز، دیویی. قصه‌گویی و نمایش خلاق. ترجمهٔ ثریا قزل‌ایاغ. تهران: مرکز نشر دانشگاهی، ۱۳۶۵.
- ۳۹ مقاله در بارهٔ ادبیات کودکان. تهران: شورای کتاب کودک، ۱۳۶۳.
- شکوهی، غلامحسین. تعلیم و تربیت و مراحل آن. مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۶۳.
- کودکان و دنیای کتابهای کودکان، ترجمه علی‌اکبر مهرافشار. تهران: انجمن اولیاء و مربیان، ۱۳۷۲.
- لاریک، نانسی. چگونه بچه‌هایمان را به مطالعه تشویق کنیم. تهران: کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، ۱۳۶۶.
- میرهادی، توران و دیگران. گذری در ادبیات کودکان. تهران: شورای کتاب کودک، ۱۳۶۵.
- ۱۷ مقاله در بارهٔ ادبیات کودکان. تهران: شورای کتاب کودک، ۱۳۷۲.

پاورقیها:

- ۱- علاوه بر این آیه شریفه و آیاتی نظیر آن، روایاتی مانند "بعثت بالسّمحة السّهلة" نیز ملحوظ شود.
- ۲- پیداست که اصل برائت در برابر اصل احتیاط اخباریین مطرح می شود نه در برابر گناه اولیه مسیحیت، اما از آنجا که دلایل اصل برائت - که یا عقلی است و یا مورد تأیید صریح عقل است - اعمّ است، نظر مسیحیت را هم نقض می کند.
- ۳- متکلمان و فیلسوفان مسیحی - بخصوص اگزیستانسیالیستها - گناه نخستین را به صورتهای گوناگون، تفسیر و تأویل کرده و حتی برخی آن را به معنای نقص وجودی انسان گرفته اند.
- ۴- حدائق، جلد ۱، صفحه ۱۴۰ - معصومین علیهم السلام عنایت خاصی داشته اند به این که مسلمانان زندگی عادی آگاهانه داشته باشند و این عنایت در مواردی با تعبیراتی از قبیل "ابداً" و "بعینه" در این حدیث شریف، دیده می شود.
- ۵ و ۶- حدائق، جلد ۱، صفحه ۱۴۱
- ۷- وسائل، باب ۳۷ از ابواب نجاسات
- ۸- ظاهراً آن روایتی هم که می گوید: "کان بنوا اسرائیل اذا اصاب احدهم قطرة بول قرضوالحومهم بالمقاریض... اگر سندش درست باشد بیانگر کار محتاطان و سواس پیشگان آنهاست و گر نه گمان نمی رود در یک دین آسمانی چنین حکم تحمل ناپذیری وجود داشته باشد، بعلاوه که با مقرض کردن گوشت، خون جاری می شود و نجسی جای نجس دیگر را می گیرد.
- ۹- وسائل، باب ۱ - از ابواب نواقض وضوء
- ۱۰- حدائق، جلد ۱، صفحه ۱۴۳
- ۱۱- نهج البلاغه، کلمات قصار، حکمت ۹۷
- ۱۲- وسائل، باب ۵۰ از ابواب نجاسات
- ۱۳- وسائل، باب ۴۲ از ابواب وضوء
- ۱۴- وسائل، باب ۲۷ از ابواب خلل صلاة

هر روز که در آن معصیت خدا انجام نگیرد، عید است.

حضرت علی (ع)